KADER

Orgaan voor functionarissen van het Humanistisch Verbond

6e JAARGANG - OKTOBER-NOVEMBER 1963 - NR. 4

INHOUD

DE GEMEENSCHAP

Opheldering 71
H.V. Bibliotheek 72
Experimenten op zondag 73
De rechten van de mens 74
Gewestelijke studiedagen 74
Gesprekstechniek en verder 75
Noteert u dit even? 76
Bij wijze van voorbeeld 77

GEESTELIJKE VERZORGING

Om geld — aan het juiste adres? 78
Versterking leiding geestelijke verzorging justitie 81
Problemen rondom de vrijheidsstraf 82
Zieken- en bejaardenbezoek 84

TIJD EN TAAK

10 december	Herdenking 15 jaar Verklaring Rechten van de Mens.
1 en 2 februari 1964	Regionale conferentie voor de gewesten en gemeenschappen in Friesland, Gelderland, Noord-Brabant, Zeeland en de Federatie Den Haag.
Alle maanden	Ledenwerving en informatie van belangstellenden.

KADER

ORGAAN VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

REDACTIE: TH. W. POLET, EMMALAAN 16, SOESTDIJK. TELEFOON 02955-2508

ADMINISTRATIE: OUDEGRACHT 152, UTRECHT, TELEFOON 030—10163

De Gemeenschap

RUBRIEK VOOR DE GEMEENSCHAPSFUNCTIONARISSEN

OPHELDERING

De nauwgezette lezers van dit blad zullen bemerkt hebben, dat er dit jaar iets niet klopt met de verschijning. Nummer 3 kwam twee maanden te laat en nummer 4, dat thans voor u ligt, had al eind september moeten verschijnen.

De oorzaak van deze vertraging zit in het feit, dat de redacteur/samensteller er een paar maanden tussenuit is getrokken en daardoor bij zijn terugkomst allerlei dringende zaken de aandacht vroegen. Iedereen die werk in het Verbond doet, en dat zijn alle lezers, zal hiervoor volledig begrip hebben.

Het was de bedoeling geweest, om van de laatste twee nummers in deze jaargang een dubbel-nummer te maken. Maar een onverwachte stroom van kopij noodzaakt ons toch om van dit voornemen af te zien en te proberen ook een vijfde nummer te laten verschijnen. Vast staat nog niet of dat nog voor het eind van dit jaar zal lukken, er wordt in elk geval naar gestreefd.

Dat heeft bovendien het voordeel, dat het laatste nummer van 1963 voornamelijk aan de ledenwerving gewijd zal zijn. Van onze vriend Schonk kregen wij een bijzonder belangrijk artikel, dat zich in hoofdzaak bezig houdt met de wijze van benadering van de buitenkerkelijken. Het is echter een lang artikel, uiteraard, omdat deze stof een grondige en uitvoerige behandeling vraagt. Daardoor leent het zich ook niet om het in twee afleveringen te laten verschijnen, waardoor de aandacht zou kunnen verslappen. Daarnaast zal het misschien mogelijk zijn ook iets te vertellen over de intussen opgedane ervaringen en op die wijze krijgen we a.h.w. een „handboek" voor de informant, zodat het gehele nummer uitstekend dienst kan doen als gespreksstof in de groepen van leden, die zich inmiddels voor de informatie gevormd hebben.

Niemand behoeft zich dus ongerust te maken, dat we hem tekort zullen doen, de lezers niet en de medewerkers niet. En wat die laatsten betreft, naast de vaste leveranciers kunnen we altijd nog bijdragen gebruiken, vooral als ze komen van mensen die in de dagelijkse praktijk van ons werk hun ervaringen opdoen. Laat ook anderen daarvan profiteren.

H.V. BIBLIOTHEEK

Het catalogiseren van de bibliotheek van het Humanistisch Verbond is klaar gekomen. Vijf jaar lang hebben verschillende vrijwilligers zich ingespannen om de boeken, die nu vijftig meter plank bezetten, te verzamelen en te catalogiseren.
Onder deze vrijwilligers moeten vooral mejuffrouw J. Sprey en de heer J. A. Nijholt genoemd worden. Beiden hebben ruim een jaar geregeld aan deze moeilijke taak gewerkt.
Nu de catalogus eindelijk gestencild is kan het boekenbezit van het Humanistisch Verbond dat momenteel uit ongeveer 2500 delen bestaat onder een ruimer publiek dan tot nu toe mogelijk was, nuttig gemaakt worden. Ongeveer de helft van deze boeken is afkomstig uit de nalatenschap van de heer van Regteren Altena. De overigen zijn verkregen door schenkingen van vele anderen en door aankoop.
Het aantal werken, in het bijzonder betrekking hebbende op de rubriek humanisme, is momenteel nog te klein. De middelen om dit aantal op korte termijn te vergroten ontbreken ons.
Daarom doen wij een beroep op een ieder, die uit zijn boekenkast delen kan afstaan, aan ons toe te zenden. Zij zullen steeds een plaats kunnen vinden. Zo niet in onze bibliotheek, dan toch bij „De Ark" of bij een van onze zusterorganisaties, bijvoorbeeld het Humanistisch Thuisfront.

Om een indruk te geven van de inhoud volgen hierna enige van de rubrieken waarin de catalogus is verdeeld met daarna een geschat percentage van het aantal boeken dat onder de rubriek is ingedeeld:
filosofie (25 %), theologie (20 %), letterkunde (20 %), ethiek, opvoeding en onderwijs (10 %), rechten en sociale wetenschappen (10 %), geschiedenis (10 %), humanisme (5 %).
Alle leden van het Humanistisch Verbond zullen uit de bibliotheek boeken kunnen lenen. De uitlening zal gratis zijn (tot drie maanden); alleen verzendkosten zullen in rekening worden gebracht.
De uitlening kan plaats hebben door een persoonlijk bezoek aan het Erasmushuis (Oudegracht 152), Utrecht, bij voorkeur op maandag of dinsdag of per brief aan hetzelfde adres. De zeer overzichtelijk uitgevoerde catalogus van 120 bladzijden is daar ook verkrijgbaar voor ƒ 2,50. Van een ieder die boeken leent wordt verwacht dat hij een catalogus koopt. Aan eigenaren van een catalogus zullen regelmatig gratis aanvullingsbladen worden toegezonden. Een exemplaar van de catalogus werd door ons toegezonden aan het secretariaat van iedere gemeenschap.

W. W. de Regt.

EXPERIMENTEN OP ZONDAG

De gemeenschap Haarlem opende het winterseizoen met een zondagmorgenbijeenkomst op 29 september jl. zonder dat er een spreker was aangekondigd. De voorzitter heette de aanwezigen welkom, gaf een kort overzicht van de activiteiten van het bestuur en lichtte het winterprogramma toe. Toen hij verslag uitbracht over een bijeenkomst, die speciaal belegd was voor nieuwe leden en voor leden die van elders naar Haarlem waren gekomen, werd hij van uit de zaal op vrij heftige wijze gewezen op het feit, dat een der nieuwelingen in de oorlog zwart-fronter was geweest. Een der aanwezige H.J.G.-sters bleek daar de betekenis niet van te weten, terwijl een andere meende, dat het geen zin had dergelijke oude koeien uit de sloot te halen. Even ging het debat door het zaaltje heen en weer, tot een der oudere leden opmerkte, dat de naam ook haar onaangenaam in de oren had geklonken. Zij had inlichtingen ingewonnen en tot haar verbijstering was haar gebleken dat de drager van die naam niet alleen in de oorlog lid van Zwart Front was geweest maar dat hij momenteel nog lid van een neo-facsistische organisatie was. Zij verklaarde uitdrukkelijk dat als het Verbond deze man opnam, daarin voor haar geen plaats meer zou zijn.
Om de deining tot bedaren te brengen en de leden gerust te stellen, die meenden dat een dergelijk debat over een persoon niet op een openbare bijeenkomst thuis hoorde maar in een bestuurs- of zonodig in een ledenvergadering behandeld kon worden, greep de voorzitter in en verklaarde dat de in opspraak gebrachte figuur niet bestond. De opzet bleek gelukt, de meeste der niet ingewijden in de zaal hadden niet doorzien dat er een z.g. sociodrama werd opgevoerd om de actualiteit van een probleemstelling te verhevigen. In de bespreking die volgde heeft men zich beraden op de essentiële punten van het humanisme en op de aan de humanist te stellen normen. Twintig van vijfendertig aanwezigen droegen min of meer belangrijk tot de eindconclusie bij.
Men kon zich verenigen met het standpunt, dat het Humanisme eist, dat de normen die in de menselijke relaties binnen vrijwel iedere clan of gemeenschap gelden, algemeen van kracht zullen worden, dus ook buiten de clan en tussen de clans onderling. Voor het individu, die deze normen niet tot richtsnoer in zijn leven neemt, maar de bevelen volgt van een leider waarvan verondersteld wordt of waarvan reeds vaststaat, dat hij deze norm niet respecteert, *is geen plaats in het Verbond.*
In juli was het plan voor een dergelijk rollenspel opgekomen. Er had toen een bespreking met enkele leden van de toneelgroep plaats en een leraar Nederlands met grote toneelervaring. Hierin kwam men tot een voorlopige probleemstelling en ieder koos zijn rol. Een tekst wordt voor een dergelijk spel niet geschreven, maar aan de hand van een gegeven gedachtengang, mag ieder zeggen, wat naar hem toeschijnt het best tot het scheppen van de overeengekomen situatie leidt. In een volgende samenkomst voor de vakantie nog, werden enkele puntjes op de i gezet. Kort voor de zondagmorgen werd nog twee maal bijeengekomen en de regisseur streek de wat al te toneelmatige gebaren en woorden weg, opdat ieder in het gegeven kader zo spontaan mogelijk voor zichzelf zou spreken.

Een der bestuursleden, die niet precies wist waarover het ging, werd voor de bijeenkomst opgebeld met de vraag wie zou spreken. Zij noemde per abuis de naam van de regisseur. Die naam zei blijkbaar weinig of niets en de informerende leden kwamen niet.
Men maakt het de besturende leden wel moeilijk eens te experimenteren, al was het maar door het vragen der jongere, minder bekende sprekers. Tot nu toe loopt men in het kleine kringetje der erkende goede sprekers en heeft men weinig mogelijkheden eens van de platgetreden paden af te wijken.

Bijzitter

DE RECHTEN VAN DE MENS

Op 10 december zal het 15 jaar geleden zijn, dat door de Verenigde Naties de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens* werd aangenomen. Dat feit zal over de gehele wereld herdacht worden en ook in onze pers en via de radio zal er de nodige aandacht aan worden besteed. Voor de besturen van onze gemeenschappen is er alle aanleiding daarbij niet achter te blijven. Het mooiste zou zijn als er op die dag een bijzondere bijeenkomst belegd werd, zoals we dat hier en daar ook doen op de 5e mei. De gelegenheid zou kunnen worden aangegrepen, om dat niet alleen in eigen kring te doen, maar er ook anderen bij te betrekken. Ongetwijfeld zal men bij enig zoeken er in slagen iemand te vinden, die over de belangrijkheid van deze verklaring een aantal zinnige dingen weet te zeggen.
Wie zo hoog niet wil grijpen, kan er toch in zijn gemeenschapsblad op wijzen of op een andere manier de leden er van in kennis stellen. Als iemand Mens en Wereld bewaart, kan hij in het nummer van 6 december 1958 twee artikelen vinden, van Roethof en Bonger, benevens de volledige tekst van de verklaring.
Wanneer in de plaats waarin men woont een afdeling is gevestigd van de Unesco kan men daar ook materiaal verkrijgen, dat zich leent om op een bijeenkomst te worden opgehangen. Zoals men ongetwijfeld weet, is onze humanistische Internationale als adviserend lid bij de Unesco aangesloten en dat schept verplichtingen. Zodat zich hier een unieke gelegenheid voordoet, om ook dit aspect van ons werk eens te onderstrepen.

GEWESTELIJKE STUDIEDAGEN

Hoewel indertijd op verzoek van de gewestbesturen is afgesproken, dat elk gewest zelfstandig een onderwerp kan kiezen en dit systeem tot nu toe uitstekend werkt, willen we voor een voorjaars-studiedag met een suggestie op de proppen komen.
Alle besturen hebben op hun brochuretafel het rapport: Het openbaar en daarmee gelijk te stellen onderwijs. Het is een uitgave van Muusses en verkrijgbaar bij het Centraal Bureau.
Dit rapport is tot stand gekomen door de werkzaamheden van een commissie, waarin behalve humanisten ook vertegenwoordigers van protestantse zijde zaten. Het is een eerste poging tot geestelijke fundering en het gesprek gaat door. Maar onze mensen in die werkgroep zouden bijzonder gediend zijn met de discussies van de leden en daarvoor vormen de studie-dagen een goed platform.

GESPREKSTECHNIEK EN VERDER

Tegen het eind van de cursussen in het leiden van gespreksgroepen wordt door de deelnemers nogal eens de opmerking gemaakt: „Wij weten nu wel wat van de *manier,* waarop een groepsgesprek moet worden geleid, maar om er ook voor te zorgen, dat zo'n gesprek inhoud krijgt moet je toch ook wat weten. Wij durven het leiden van een groep nog eigenlijk niet aan want we hebben het gevoel, dat het ons nog ontbreekt aan voldoende *kennis*".
Hoewel wij in ons antwoord op dergelijke opmerkingen steeds stellen, dat het niet gaat om de kennis van de gespreksleider maar primair om de kennis van de groep, moeten wij vervolgens toegeven, dat het gewenst is, dat de gespreksleider tevens over een redelijke algemene ontwikkeling beschikt. Wij hebben al eens eerder gesteld, dat een gespreksleider beslist geen deskundige behoeft te zijn t.a.v. alle onderwerpen, die ter sprake komen. Enige oriëntering omtrent het onderwerp, dat zal worden besproken, is voldoende en hoe je dat kunt aanpakken hebben wij al eens beschreven in Kader, jaargang 1961 no. 5. Behalve de oriëntatie t.a.v. bepaalde onderwerpen is echter ook een behoorlijke algemene ontwikkeling nodig en de wenselijkheid om hieraan aandacht te besteden klemt des te meer omdat het hier in de eerste plaats om enkele vakken gaat, die bij ons algemeen vormend onderwijs schromelijk worden verwaarloosd, namelijk psychologie, sociologie en filosofie.

Het is duidelijk, dat deze vakken niet aan de orde kunnen komen in een korte trainingscursus in gesprekstechniek. Wij kunnen (en moeten) er echter wel wat aan doen en wel door middel van een systematische zelfstudie. Voor degenen, die hier behoefte aan hebben, geven wij hieronder een lijst van boeken, die wij kunnen aanbevelen. Wij hebben er daarbij zoveel mogelijk naar gestreefd boeken te vermelden, die gemakkelijk leesbaar zijn en goedkoop. Bovendien hebben wij aan de drie bovengenoemde terreinen nog toegevoegd het onderwerp: humanisme.

Onze studielijst ziet er dan uit als volgt:

A. HUMANISME

1 J. P. van Praag, *„Modern humanisme"*, uitg. H.V., *f* 1,75.
2 *„Beginsel en doel van het H.V."*, uitg. H.V., *f* 0,35.
3 E. Fromm, *„De zelfstandige mens"*, uitg. Bijleveld - Utrecht, *f* 8,90.
4 *„Modern - niet-godsdienstig humanisme"*, uitg. Dekker & van de Vegt - Nijmegen (overslaan de artt. van van Stempvoort en Schillebeeckx) *f* 4,90.
5 Abonnement op *Rekenschap.*

B. FILOSOFIE EN GEESTELIJK LEVEN

1 W. Durant, *„Van Socrates tot Bergson"*, 3 delen, Salamander pockets à *f* 1,75.
2 B. Delfgaauw, *„De wijsbegeerte van de 20e eeuw"*, uitg. Wereldvenster - Baarn, *f* 3,95.

3 Libbe van der Wal, *„Problemen der zedelijke waardering"*, uitg. Leopold - Den Haag, *f* 8,90.
4 A. F. G. van Hoesel, *„Zindelijk denken"*, uitg. Nelissen - Bilthoven, *f* 5,50 *of*
R. H. Thouless, *„Logica voor iedereen"*, Prismaboek, *f* 1,25.
5 W. Banning, *„Geestelijk samenleven in Nederland"*, uitg. ten Have - Amsterdam, *f* 1,75.

C PSYCHOLOGIE

1 Strecker en Appel, *„Psychologie van het dagelijks leven"*, Prismaboek, *f* 1,25.
2 H. Dirks, *„Sesam handboek der psychologie"*, 2 delen. Sesampockets samen *f* 3,80.
3 *Kleine filosofische en psychologische encyclopedie*, uitg. Elsevier, *f* 2,90.

D. SOCIOLOGIE

1 P. J. Bouman, *„Algemene maatschappijleer"*, uitg. Noordhoff - Groningen, *f* 5,25.
2 Van Doorn en Lammers, *„Moderne sociologie"*, Aulaboek, *f* 2,50.

J. de Leede

NOTEERT U DIT EVEN?

Sprekerslijst

De heren Gerson Lohman te Laren, Schonk te Harfsen en Koopman te Voorburg hebben verzocht van de lijst te worden afgevoerd. De heer Koopman, onze voormalige penningmeester is enkele weken geleden naar Pakistan vertrokken en zal daar zeker een jaar verblijven. Men kan zich dus de moeite besparen te trachten hem voor een spreekbeurt te vermurwen.
Op beperkte schaal is als spreker beschikbaar de heer M. W. Verduijn, Marathonweg 71 te Amsterdam, onze nieuwe bestuursassistent. Hij komt graag spreken over het vormingsonderwijs.

Vertegenwoordiging bij de gewesten.

Zoals bij de gewestbesturen bekend is, heeft het hoofdbestuur voor elk gewest een vertegenwoordiger uit zijn midden aangewezen, die zoveel mogelijk zal trachten op vergaderingen van de gewestbesturen aanwezig te zijn.
Wij laten hieronder nog eens de namen volgen, omdat gebleken is, dat deze vertegenwoordigers in vele gevallen nooit worden uitgenodigd. Als men er prijs op stelt dat ze de vergaderingen bijwonen is enig overleg van te voren wel gewenst, want leden van het H.B. zijn nogal eens bezet. En als vaste stelregel geldt, dat het hoofdbestuur altijd *elke laatste zaterdag van de maand* bijeenkomt. Laat men a.u.b. daar zoveel mogelijk

rekening mee houden, want op die manier voorkomt men bij een serieus H.B.-lid, en dat zijn ze allemaal, gewetensconflicten.

Aangewezen zijn voor:

Noord-Brabant:	Mevr. van Eck te Rotterdam
Drente:	de heer van Opijnen te Emmen
Friesland:	,, Polet te Soestdijk
Gelderland:	,, de Vries te Enschede
Groningen:	,, Colpa te Assen
Noord-Holland:	,, Spigt te Amsterdam
Zuid-Holland-Noord:	Mevr. Singer-Dekker te Rijswijk
Zuid-Holland-Zuid:	de heer Polet (tijdelijk)
Limburg:	,, Roethof te Voorburg
Overijssel:	,, Max te Amersfoort
Zeeland:	,, Pasman te Voorburg
Fed. Amsterdam:	,, Nordlohne te Amsterdam
Fed. Den Haag:	,, Rood te Amsterdam

Adressen kunt u vinden op documentatieblad code 140.

BIJ WIJZE VAN VOORBEELD

15 januari 1963: Van een vrij grote gemeenschap ontving het C.B. een mededelingenblad. Onder meer stond daarin vermeld, dat dr. X hartelijk werd welkom geheten als nieuw lid.
16 januari 1963: Van de gemeenschap was nog geen aanmeldingsformulier van dr. X. ontvangen. Het C.B. verzocht in een brief nadere inlichtingen over dr. X.
16 april 1963: Brief van 16 januari werd gerappelleerd. Nog steeds niets over dr. X. gehoord.
1 mei 1963: Tweede rappel. Nog niets gehoord.
22 mei 1963: Derde rappel. Een afschrift van dit derde rappel ook aan een ander bestuurslid.
21 juni 1963: Vierde rappel. De oorspronkelijke secretaris is afgetreden.
26 juni 1963: Mededeling, dat dr. X. nog geen lid was. Het bericht was voorbarig geweest. Het bestuur was van mening, dat het lid maken van dr. X. in een kalm tempo moest plaats vinden.
Hiermee zijn de stukken gedeponeerd.

Wij geloven, dat elk commentaar hier overbodig is. Denk echter niet, dat dit geval op zichzelf staat, want het komt meer voor, dat niet of eerst na enkele malen te hebben gerappelleerd, wordt geantwoord.
Dit kost geld, veel geld. Het wekt ergernis en is vaak overbodig.
Ook het C.B. zal wel eens meer tijd nodig hebben dan u hoopt. Laten wij van nu af aan trachten wederzijds zo snel mogelijk de zaken af te doen. Dan blijft er tijd over voor nuttigere dingen.

v. d. B.

16. OM GELD — AAN HET JUISTE ADRES?

Het geestelijke niet „boven" de praktijk.

„Meneer, ik heb een bromfiets moeten kopen voor m'n werk; daar moet ik nog ƒ 137,— van afbetalen en dat red ik nooit, want m'n vrouw is al een half jaar ziek. De vraag is nu: kunt ù me helpen?"
Strak, bijna dreigend, kijkt onze vrager de geestelijk raadsman aan. Deze besluit terstond klare wijn te schenken en toch te trachten het contact te bewaren.
„Voor direct-financiële hulp bent u bij mij niet aan het juiste adres. Maar het ligt wel op mijn weg, u te helpen zoeken".
„Ik hoor 't al meneer, 't is overal hetzelfde liedje: van 't kastje naar de muur!"
In het vervolg van dit gesprek heeft de raadsman (R) het contact wel weten te redden, tot op zekere hoogte. Zonder de fout te begaan, zelf geld te geven of zich in maatschappelijk werk te steken. Hij heeft de cliënt (C) kunnen introduceren bij een deskundige instantie, en hoopt nog eens tijd te vinden tot een bezoekje: misschien komt dan ook het „geestelijk" aspect wel ter sprake.
Toch is R niet voldaan. En terecht: Het geestelijke wordt aldus tezeer van het praktische losgemaakt; als iets hogers, iets moeilijkers, dat slechts geforceerd aan de orde kan komen, en dat in de meeste gevallen onbereikbaar blijft.
R voelt zich daarmee terecht niet gerust. Inzoverre hij in geestelijk opzicht hier iets betekend heeft, ligt dat niet in de onwaarschijnlijke hoop op een later gesprek, maar juist in zijn directe bereidheid om te helpen: daarin wordt het humanisme door een cliënt metterdaad ontmoet, al wordt er niet over gesproken. Een ontmoeting, die evenwel in ons geval verzwakt werd door R's eerste antwoord: „Voor direct-financiële hulp bent u bij mij niet aan het juiste adres". Dit wekte bij C de indruk, dat hij niet de toewijding vond, die hij zocht. Terwijl toch wat R te bieden heeft, niet minder-, maar meer is dan een klakkeloze gift: aandacht voor C's situatie in de totaliteit; waar de momentele geldnood bij inbegrepen is — en veel meer dan dat.
Alleen, voor C's bewustzijn is de hele situatie geconcentreerd in de ƒ 137,—. Wie zegt, daarvoor niet het eigenlijke adres te zijn — is ter-

stond niet meer het eigenlijke adres voor C zelf. En juist voor zich „zelf" behoort C bij de raadsman toch wel terecht te zijn. Hoe kunnen wij dat, vanaf het eerste moment realiseren?

Gaan staan, waar de ander staat.

Van meetaf hebben wij aan te knopen bij de eigen beleving van C. Wat R daarvan merkte, was het dwingende, dreigende. Bij een andere cliënt zal meer de schroom opvallen of de zorgelijkheid. In ieder geval mogen we juist daaraan niet voorbij gaan. C moet ervaren, dat we hem ontvangen zoals hij is, met wat bij hem zelf op de voorgrond staat.
R had b.v. als eerste reactie kunnen zeggen: „U zit dus wel dringend om dat geld verlegen . . ." Of, „U hebt zeker weinig hulp ondervonden?" Zegt C daarop: „Inderdaad, meneer, 't is overal 't zelfde liedje: „Van het kastje naar de muur!" — dan zijn we naar de letter even ver als hierboven. En toch is het verschil beslissend: in zijn klacht staat C ditmaal niet tegenover R, met de toon van „Zie je wel, u ook al!" Maar naast hem; met 't accent „U begrijpt me tenminste".
En hoe nu verder? Opnieuw: uitgaan van wat C 't laatst gezegd heeft: „Van 't kastje naar de muur!" Het antwoord kan dan luiden: „Ja, dat is om moedeloos te worden", of „Lijkt het dan niet, of de mensen uw vijanden zijn?" — al naar gelang men het aanvoelt bij C. Was C bij de eerste vraag niet dwingend geweest, maar meer verlegen, dan had R's reactie b.v. kunnen luiden: „Dat lijkt me een pijnlijke situatie voor u". Waarop C bijv.: „Meneer, als 't voor mezelf was, zou ik hier nooit toe gekomen zijn. Maar ik heb een vrouw en kinderen".
R: „Ja, daar wilt u voor instaan".
C: „M'n vrouw is altijd ziek en daar kan een salaris als 't mijne niet tegenop".
R: „U zit dus met een tekort, telkens opnieuw".
Enz. [1])
Zo zou het verloop kunnen zijn bij een verlegen cliënt. De agressieve man, van ons eerste voorbeeld, zal wanneer men aldus met hem meedenkt, meer gaan spreken over het onrecht dat hem wordt aangedaan. Bij beide karakters kan het persoonlijke grond-probleem telkens verder naar voren komen. Maar het kan evenzeer gebeuren, dat de directe financiële nood toch — voor het moment althans — mede aanwezig of zelfs centraal blijft. Bij de boven beschreven methode zal ook dat vanzelf blijken en we komen dan wellicht tot dezelfde bemiddeling, als R in feite heeft verricht. Nu zal deze bemiddeling echter niet meer zo gemakkelijk worden opgevat als een wegsturen, en als bovenmenselijkheid van het „geestelijke".

---

[1]) Hier beginnen wij iets te leren van dr. Carl Rogers. Men zie bijv. Rogers en Kinget „Psychotherapie en menselijke verhoudingen", uitg. Het Spectrum. En Faber en v. d. Schoot „Het pastorale gesprek", uitg. Bijleveld. Beide boeken zijn ook aan te vragen bij de bibliotheek van het H.V. Ze zijn besproken door dr. D. H. Prins in „Kader": 1961 - 5 en 1963 - 1.
Er rijzen uiteraard ook vragen, m.n. over de grenzen van deze aanpak binnen ons werk. Daarover een volgende keer.

Neen: C heeft hier in de eerste plaats gevonden een direct verstaan van zijn eigen situatie.
Dat is geestelijk en praktisch inéén. Contact met de mens in zijn totaliteit. Pas van hieruit wordt het mogelijk, andere instanties in te schakelen, zonder de vertrouwensrelatie met C te verliezen.

Volgen, zonder aandringen.

Ook met andere behoeften kan de cliënt komen, waarin wij als geestelijk raadsman niet rechtstreeks kunnen of mogen voorzien: onderdak, huwelijk, gezelligheid, persoonlijke vriendschap, genezing van ziel of zenuwen. Hoe zouden wij, en dat als vrijwilligers, voor elk van deze situaties het recept weten? Bovendien: wie kan, zelfs al zou hij een vakman zijn, de mens tegenover hem doorzien, en weten wat er werkelijk „achter" zit?
Op het eerste moment kunnen we beslist niet beoordelen wat het beste is. Vooral wanneer de ander ons niet direct „ligt". Schijnt hij ons wel te liggen, dan is des te meer voorzichtigheid geboden. Besef van niet-weten is het beste begin, — het is trouwens de enige waarheid! Hoe de vork werkelijk in de steel zit, kan alleen uit de ander zelf te voorschijn komen. Wie hij is en wat hij moet doen, heeft alleen hij te beslissen, stap voor stap. Zodra wij een stapje vooruitgaan, omdat we ineens menen het te zien — zijn we hem meestal kwijt: het was ònze stap, niet de zijne.
We hebben niet voor te gaan, maar te volgen; telkens wéér — gevend wat de ander gezegd heeft, of wat hij toont door houding en oogopslag: „U bedoelt dus . . .", „U voelt zich . . .", „Als ik het goed begrepen heb, is dit uw probleem: . . ."
Dan kan hij weer verder gaan. Omdat hij ervaren heeft begrepen te zijn. Hij gaat verder, want hij hoeft niet alleen.
In een bepaald wezenlijk opzicht, maakt deze instelling het ons veel makkelijker: een last wordt van de raadsman afgenomen, die niemand dragen kan: de ander te doorgronden en hem de juiste weg te wijzen. De moeilijkheid voor ons blijkt juist te liggen in het afstand doen van die last: we willen tòch „door" hebben, voorgaan, wegwijzen.
Hoe daarvan af te komen? We zijn al op weg met de erkenning, dat elke stap te moeilijk is; zelfs verwijzing, zoals hier boven bleek, kan een verkeerde indruk maken. Omdat we iemand altijd nog te weinig kennen. Hem verder laten uittreden, is dan de enige mogelijkheid. Zijn gedachten, zijn gevoelens herhalen, om ze op ons te laten inwerken.
Is het nu een geestelijke vraag, of een materialistische eis — in beide gevallen heeft de mens iemand gevonden, die hem juist daar begint te „volgen", waar hijzelf zich bevindt. Dat geeft hem de ervaring aan het juiste adres te zijn.

Kruyswijk

VERSTERKING LEIDING GEESTELIJKE VERZORGING JUSTITIE

De gestage groei van het aantal gedetineerden, dat prijs stelt op humanistische geestelijke verzorging heeft in een tijdsverloop van negen jaar — in 1954 startte het werk — geleid tot de opbouw van een omvangrijk korps geestelijke raadslieden, thans 57 in getal. Van de aanvang af hebben steeds nauwe werkbanden tussen de raadslieden en de landelijke leding bestaan, vanwege de zeer moeilijke werkomstandigheden in de huizen van bewaring, gevangenissen en psychopaten-asiels, alsmede vanwege de aard van het werk zelve met in geestelijk opzicht vaak ernstig ontwortelde cliënten. Dank zij de niet aflatende inspanning van allen is, niet zelden tegen sterke uitwendige weerstanden in, het humanistische geestelijke werk in deze samenlevingssector zodanig ontplooid, dat het daaruit niet meer is weg te denken en — niet alleen door de reeds bereikte omvang maar zeker ook door de gemiddelde kwaliteit — ook bij de tegenstanders respect begint af te dwingen.

Al geruime tijd was duidelijk, dat het werk aan de top voor één man te omvangrijk was geworden.
De voortdurende uitbreiding van het aantal raadslieden maakte het steeds moeilijker de vereiste wisselwerking tussen raadslieden en leiding, individueel zowel als groepsgewijs, te doen plaats hebben.
Deze groei heeft er nu toe geleid, dat met ingang van 1 maart 1963 een tweede man bij de landelijke leiding van deze werktak is aangesteld. Als medewerker van de heer P. A. Pols is benoemd in de funktie van geestelijk raadsman in algemene dienst bij de inrichtingen van justitie de heer C. Uitenbogaard. De heer Uitenbogaard is voor velen in het Humanistisch Verbond geen onbekende, o.a. door zijn werk in dienst van de Ned. Ver. v. Maatsch. Werk „Humanitas", waar hij vanaf 1956 in het bijzonder belast is geweest met het landelijk secretariaat voor kinderbescherming en jeugdzaken. Sedert 1960 maakt hij als secretaris deel uit van de Sociaal Pedagogische Sectie van de Stichting Socrates. In vroeger jaren bekleedde hij een funktie als maatschappelijk werker op het terrein van de drankzuchtbestrijding, nog eerder was hij werkzaam in jeugd- en volksopvoedingswerk. Zijn leeftijd is thans 35 jaar.

De belangrijkste taak van de heer Uitenbogaard in zijn nieuwe funktie bestaat uit het regelmatig voeren van individuele werkbesprekingen met de geestelijke raadslieden bij justitie. Voorts behoort het werven en selecteren van nieuwe raadslieden tot zijn werk. Een derde taak van hem is het zelf tijdelijk vervangen van afwezige raadslieden, indien geen andere oplossing mogelijk is. De heer Uitenbogaard is daartoe door de Minister van Justitie toegelaten tot alle gestichten.

Het is duidelijk, dat met de komst van de heer Uitenbogaard in de landelijke leiding van de geestelijke verzorging voor de inrichtingen van justitie een belangrijke versterking is aangebracht. Alle tekenen wijzen er op, dat de heren Pols en Uitenbogaard zich opmaken voor een verdergaande systematisering en verfijning van het bestaande werk en voor het realiseren van nieuwe plannen ter vervolmaking van de humanistische geestelijke steun aan gedetineerden, ook na hun gevangenschap. De redaktie van Kader geeft gaarne uiting aan zijn verheugenis over deze voortvarende gang van zaken en spreekt de wens uit, dat de heer Uitenbogaard met veel succes en persoonlijke voldoening deze nieuwe funktie mag vervullen. Zij die hem kennen weten dat deze nieuwe taak hem op de huid staat geschreven!

PROBLEMEN RONDOM DE VRIJHEIDSSTRAF

De invoering van de vrijheidsstraf betekende indertijd een belangrijke humanitaire sprong vooruit in vergelijking met de vroegere lijfstraffen, maar in wezen is het nog een primitieve bejegening van de misdadige mens. Het is eigenlijk een fatsoenlijke doodstraf. Zonder bloedvergieten verklaren we de gedetineerde maatschappelijk dood. We bergen hem op in het vergeetboek van de maatschappij: de gevangenis.

Zie hier enkele gedachten uit de rede van prof. mr. A. D. Belinfante, uitgesproken op de driedaagse Zomerschool 1963 van Socrates, die gewijd was aan het in de kop van dit artikel weergegeven onderwerp. Prof. Belinfante wond geen doekjes om zijn standpunt.
We houden onszelf en elkaar voor de gek met onze „penitentiaire behandeling" van gedetineerden gericht op hun „wederaanpassing", zei hij. Een grondregel voor opvoeding is, dat degene die opgevoed moet worden ertoe kan worden gebracht deze opvoeding te aanvaarden. Deze grondregel is volmaakt „vergeten" bij ons streven naar wederaanpassing van gedetineerden in de dwangsituatie die de gevangenis kenmerkt. Onze „penitentiaire behandeling" leidt pedagogisch tot niets. Deze gewichtig klinkende term is slechts in staat op naieve wijze onze ongerustheid over de gevangenisstraf weg te nemen. Ja, in feite is de zaak nog erger: we zijn schijnheilig. We doen, alsof we het standpunt van de vergelding hebben verlaten en niet anders meer willen dan het verbeteren van de misdadiger. Maar er leeft in ons nog wel degelijk het verlangen, de misdadiger te laten voelen, waar hij niet — en wij wel! — horen wilde. „Ik doe zo mijn best en die vent doet maar!"
Wij zijn in onze gevoelens hier tweeslachtig. „Ergens" willen we die gevangenis wèl, maar we nemen het vergeldingsprincipe niet meer voor onze rekening. „Sociale wederaanpassing" is dan ons bewuste maar valse motief.
Als we als humanist onszelf en de misdadiger werkelijk ernstig nemen, dan zullen we onze naiviteit en onze primitieve wraakgevoelens moeten

doorbreken. Als we de ander werkelijk recht willen doen, dan is het onontkoombaar, de gevangenissen af te breken en daarvoor in de plaats te brengen een strafstelsel waar in het pedagogisch (agogische) aspekt ten volle tot uitgangspunt is genomen. Dat wil zeggen, dat een stelsel van straffen zou moeten worden uitgedacht, waarbij de aard en de inhoud van de straf zelf een duidelijke appèl-situatie oplevert voor de gestrafte mens, zich in zijn (mede-)menszijn te her-stellen (weder goed te maken, zich te her-oriënteren, zich te voltooien, het leven zin te geven). En voor diegenen, die dan werkelijk niet willen, moet dan de gevangenis — maar dan zonder drogredenen — maar blijven bestaan, aldus prof. Belinfante.

De andere inleider op deze Zomerschool, dr. G. H. Veringa, lid direktie gevangeniswezen van het ministerie van justitie, die sprak over de wijze waarop in ons land de vrijheidsstraf wordt uitgevoerd, bleek van oordeel, dat we eigenlijk bijzonder weinig weten van de resultaten die we binnen het huidige gevangeniswezen m.b.t. een wederaanpassing (kunnen) bereiken. Er zit een kern van waarheid in de mening, dat we op die wijze nooit iets werkelijks bereiken, aldus dr. Veringa.
De inleider hechtte veel waarde aan het streven, het leven in de gevangenis zo veel mogelijk af te stemmen op normale maatschappij-situaties, hetgeen natuurlijk maar beperkt mogelijk is. Speciaal aan de soorten en wijzen van dagelijkse arbeid voor de gedetineerden dient grote zorg te worden besteed, terwijl juist op dit vlak grote en moeilijk weg te werken (vooral ook ekonomische) belemmeringen een rol spelen. De huidige oude gebouwen zijn wat de vormgeving betreft, een gruwel.
Op sociaal-cultureel terrein dient stellig nog belangrijk meer aktiviteit te worden ontplooid. De bijdrage en medewerking van meer specialisten in teamverband is nodig. De opleiding en vorming van het personeel, waaraan reeds wordt gewerkt, is onmisbaar.
Overigens, zei de spreker, we weten vaak hoe het beslist niet meer moet, maar we hebben er nog geen goed realiseerbaar beeld van hoe het dan wel moet. Er dient nog veel wetenschappelijk speurwerk te worden gedaan. Er moet ook meer geëxperimenteerd worden, met durf en fantasie.
M.b.t. de differentiatie van de gevangenissen en de daarmee corresponderende selectie van gedetineerden dienen nog verdergaande criteria dan beveiliging, leeftijd, strafduur en de delictsoort te worden ontwikkeld, teneinde een meer geëigende behandeling van iedere gedetineerde te kunnen bereiken.
Er worden momenteel plannen uitgewerkt om te komen tot een modern penitentiair centrum, met paviljoens voor verschillende categorieën gedetineerden. Diverse moderne gezichtspunten zullen daarin gerealiseerd worden.

In de nabesprekingen werd nog uitvoerig op een aantal kwesties ingegaan. Lang werd gediscussieerd over de arbeid in de gestichten. Als voornaamste doeleinden gelden hier: het besteden van de tijd(!), het gewennen aan arbeid en het ontwikkelen respectievelijk vergroten van vakbekwaamheid. De geschapen mogelijkheden tot (overwegend hand-)arbeid laten veel te wensen over, kwantitatief en kwalitatief. De gedetineerden missen bij de huidige opzet de gelegenheid door arbeid in het

dagelijks onderhoud van zichzelf en hun gezin te voorzien, hetgeen sterk werd bekritiseerd. Waarom neemt arbeid hier eigenlijk zo'n grote plaats in? Er zou veel meer tijd aan andere uit het oogpunt van vorming belangrijker aktiviteiten kunnen worden besteed. Te meer, als goede, volwaardige mogelijkheden tot arbeid zo moeilijk kunnen worden gerealiseerd. Het moet hier gaan om bijzondere aandacht voor zich bijzonder gedragende mensen, wier ontwikkeling veelal aan grote beperkingen heeft blootgestaan. Zo redenerend is het motief van de sociale wederaanpassing een te schraal uitgangspunt. Het zou moeten gaan om een meer de totale mens vormende bejegening.
Ook het leven in gemeenschap als uitgangspunt voor het huidige vrijheidsstrafstelsel werd besproken. Gemeenschap als mens-vormende faktor stelt bepaalde eisen (bijv. m.b.t. doelen, struktuur, leiding). Hoe kan het gemeenschapsleven in de gevangenis kwalitatief voldoen aan zulke eisen? Ernstige twijfel werd uitgedrukt aan de positieve waarde van het leven in gemeenschap zoals dat momenteel in de gestichten funktioneert.
Ook werd ingegaan op het probleem van de vergelding als strafmotief. Gesteld werd, dat juist ook bij een agogische aanpak dit motief positief kan worden gewaardeerd, mits het wraakelement ontbreekt.

Het komt mij voor, dat deze Zomerschool van Socrates uitstekend aan zijn doel heeft beantwoord. Betekenisvol was, dat in de eerste plaats ook de beide inleiders/deskundigen demonstreerden, dat een verlangen naar een meer grondige vernieuwing (vermenselijking) van het gevangenisstelsel sterker wordt. Hier zal juist ook door humanisten uitermate belangrijk werk verricht kunnen en moeten worden!

C.U.

ZIEKEN- EN BEJAARDENBEZOEK

Op 24 september 1963 werd na twee jaar wederom een landelijke conferentie van leidsters van het zieken- en bejaardenbezoek gehouden. Onder de energieke leiding van mevrouw A. Treurniet-Wiersma bespraken ruim 40 dames en een enkele heer in het Erasmushuis te Utrecht de problemen rond dit werk.

Na een woord van welkom herinnerde mevr. Treurniet er aan, dat de rapportageformulieren thans twee jaar bestaan en hun nut hebben bewezen. Zij kon zich voorstellen, dat het niet altijd even leuk is deze formulieren te moeten invullen, maar deze rapporten zijn voor de centrale leiding van onschatbare waarde. Temeer daar een landelijke conferentie slechts éénmaal in de een of twee jaar gehouden kan worden en aan regionale conferenties niet zoveel behoefte blijkt te bestaan. Niet alleen, dat men centraal een juister inzicht krijgt in wat er in den lande gebeurt en welke moeilijkheden er zijn, maar tevens leveren deze rapporten een groot deel van de stof voor de handleiding zieken- en bejaardenbezoek,

die binnen niet al te lange tijd zal verschijnen. Op deze handleiding zal ongetwijfeld veel kritiek zijn. Alle kritiek is welkom, want gezamenlijk zullen wij tot nieuwe vormen in ons werk moeten komen, aldus spreekster.
Overigens behoeven we niet ontevreden te zijn over wat er zo al gebeurt op het gebied van zieken- en bejaardenbezoek. Wanneer men de cijfers van het gehele land bij elkaar optelt, dan is het bijna onbegrijpelijk wat er door betrekkelijk weinig mensen aan werk verzet wordt. En mocht men ergens alleen staan en op veel weerstand stuiten bij de directie van een zieken- of bejaardentehuis, dan is het goed te bedenken dat waar het werk thans tot bloei gekomen is, men net zo begonnen is. Ook hier geldt: de aanhouder wint. Bovendien bleek later uit de discussies, dat er ook problemen zijn, wanneer de directie van een ziekenhuis klakkeloos de namen van de patiënten die opgeven buitenkerkelijk te zijn, aan de leidster van het ziekenbezoek doorgeeft: niet alle buitenkerkelijken zijn van het humanisme gediend. men geeft weleens op nergens toe te behoren omdat men met rust gelaten wenst te worden, wat dan weer weinig bemoedigend is voor de ziekenbezoekster, die bij een dergelijke patiënt komt, enz.
Tot slot van haar openingswoord wees mevr. Treurniet op de brochuretafel, want het is wel geweest, dat de ziekenbezoeksters de nieuwe publikaties van het Verbond kennen en weten welke opvattingen, ideeën en gedachten er binnen het Verbond leven. Verder was haar in de afgelopen jaren opgevallen, dat langdurige zieken, bedlegerigen, bejaarden e.a. de kalender van het Verbond zeer op prijs stellen. In Den Haag wordt nog altijd met veel succes met de Nieuwjaarskaarten gewerkt. Deze kaarten kunnen door de andere gemeenschappen besteld worden in Den Haag. Tenslotte kondigde mevr. Treurniet aan, dat er — eveneens binnen niet al te lange tijd — een uittreksel zal verschijnen van een omvangrijke literatuurlijst inzake bejaardenbezoek (uitgegeven door de Ned. Fed. voor Bejaardenzorg n.a.v. het congres „Bejaarden in de samenleving") en dat zij de belangrijkste publikaties op dit terrein zal bespreken.

De organisatorische en de geestelijke kant van het werk.

Na haar openingswoord ging mevr. Treurniet in op een aantal voorvallen, zoals deze haar uit de rapportageformulieren bekend waren. Het was voor de buitenstaander opvallend, dat men vaak nog zo zeer met organisatorische problemen zit — hoe krijg ik toegang tot het ziekenhuis, hoe weet ik dat er buitenkerkelijken liggen, hoe kom ik aan voldoende ziekenbezoeksters en dit soort vragen — dat de inhoudelijke aspecten van dit toch zo uitermate moeilijke werk veel minder ter sprake komen.
Op dit meer praktische vlak is het verzoek van de centrale leiding om toch vooral op de rapportageformulieren te vermelden, in welke ziekenhuizen en sanatoria men toegang heeft en op welke voorwaarden: lijst van alle buitenkerkelijken bijvoorbeeld, of alleen bij hen die er om vragen. Indien de officiële toestemming er wel is, maar het desondanks niet vlot verloopt, waar zit het manco dan. Is het de onwelwillendheid van de directie, of van het verplegend personeel of hebben de patiënten geen belangstelling, zoals in een groot sanatorium in het oosten des lands,

waar namens het Verbond kaartjes aan de patiënten werden uitgereikt. Aant dit systeem haperde, zoals verwacht kan worden en te begrijpen is, weleens iets, maar ook als men ervan overtuigd was, dat de kaartjes uitgereikt werden, dan nog was er geen belangstelling.
Uiteraard kunnen hiervoor verschillende oorzaken zijn. Het kan bijvoorbeeld zijn, dat het verplegend personeel de kaartjes op een dusdanige wijze aanbiedt, dat het de patiënten afschrikt, of wellicht zijn de kaartjes van dien aard, dat zij niet noden tot nadere kennismaking. Eén van de aanwezigen wist uit eigen ervaring te vertellen, dat vooral in de sanatoria bezoek, zowel in als buiten de bezoekuren als een uitje wordt beschouwd, want er is weinig afwisseling, de dagen duren lang en de vooruitzichten zijn heel vaak op zeer lange termijn. Een andere kwestie is volgens spreekster, dat men de eerste tijd moet wennen aan de zo geheel andere situatie en de nieuwe vooruitzichten: men moet met zichzelf klaarkomen en er zijn nog altijd veel mensen, die dit alleen met zichzelf willen opknappen. Dit zou dus ook een oorzaak kunnen zijn van de weinige belangstelling voor bezoek namens het Verbond: het wordt te kort na aankomst aangeboden en het zou wellicht beter uitgesteld kunnen worden tot een later tijdstip of dan nogeens herhaald worden. In dit verband vertelde een ander, dat men bij haar ter stede lijsten kreeg, waarop alle buitenkerkelijken vermeld stonden. Toch werden deze mensen ook door de pastoor en de dominee bezocht, waarna meestal als derde de ziekenbezoekster van het Verbond kwam. Dan blijkt weleens dat zo'n patiënt opgegeven heeft nergens toe te behoren omdat hij (of zij) in het geheel geen bezoek wenst, maar dat hij wel degelijk tot een kerk of een godsdienstig genootschap behoort. Dit werkt dan nogal deprimerend op de met zoveel zorg en moeite verworven nieuwe ziekenbezoeksters, die dan al heel gauw neigingen gaan vertonen om er het loodje bij neer te gaan leggen. De C.G.R. d'Angremond legde er de nadruk op, dat elk mens het recht mag hebben op onze belangstelling, zo goed als wij zijn wens op eenzaamheid zullen moeten respecteren. Vooral bij het aanbieden van ons bezoek en ons eerste bezoek zullen wij bescheiden dienen te zijn. Het is tenslotte zo, dat de term buitenkerkelijkheid en alles wat er mee samenhangt een verzamelnaam is geworden voor vogels van zeer verschillend pluimage: we vinden er Jehovagetuigen onder en aanhangers van het Leger des Heils, Mormonen en al wat dies meer zij. Daarom blijft het eerste gebod voor ziekenbezoek te allen tijde bescheidenheid. In hoeverre nieuwe ziekenbezoeksters zullen slagen in dit opzicht, zal in hoge mate samenhangen met de mentale voorbereiding. Weer een geheel andere situatie doet zich voor, wanneer de patiënten gevraagd wordt of zij bezoek van het Hum. Verbond op prijs stellen. Indien dit niet het geval is, neemt de ziekenhuispredikant automatisch aan, dat de patiënten *zijn* bezoek op prijs stellen, wat ook weleens te betwijfelen valt. Gelukkig zijn er naast de vele gevallen, waar het Verbond ronduit geweigerd wordt of in stilte wordt tegengewerkt, ook vele voorbeelden aan te halen waar het ziekenbezoek op allerplezierigste wijze verloopt. Het was echter eveneens de heer d'Angremond, die er op wees, dat evenals voor het werk in het leger, de gevangenissen en arbeiderskampen nog altijd gevochten moet worden, er ook op het terrein van de het zieken- en bejaardenbezoek in veel gevallen nog gevochten zal moeten worden om de erkenning van ons werk.

Eén van de problemen, die aan de orde kwam en meer betrekking had op de inhoud van het werk, betrof de opmerking dat het werk zo moeilijk is. We worden geconfronteerd met mensen, die dag in dag uit op bed liggen, soms met afschuwelijke pijnen. Anderen, christenen, hebben een vrij duidelijk antwoord op het lijden en kunnen daaruit hun woorden van troost putten. Bij ons is dat zo geheel anders, aldus één van de spreeksters. De heer Kruyswijk wees er op, dat indien door patiënten troost in de richting van een hiernamaals of iets van dien aard gezocht wordt, wij niet moeten schromen, deze patiënten naar geestelijken van protestants-christelijke of rooms-katholieke huize te verwijzen. Indien dit niet het geval blijkt te zijn, dan ligt de eigenlijke kern van het werk in het waarachtig kunnen luisteren. De patiënt praat, wij laten hem praten en wij luisteren met een zekere mate van innerlijke betrokkenheid. Dat is wat anders dan ,,aanhoren", het is een meeleven in het niet-weten van antwoorden en — gelukkig — nooit pasklare antwoorden. Zelfs, zo zouden we hieraan toe willen voegen, al kan de patiënt niet praten, het werkelijk intens aanwezig zijn gedurende enige tijd, waar in de rust, de stilte en het werkelijk ,,er samen zijn" wordt beleefd, kan de patiënt een gevoel van voldoening, van niet vergeten zijn, geven.
In zekere zin geldt dit ook voor enkele dames, die het werk zo moeilijk vonden, omdat het hun zelf zo goed gaat. Ze zijn gezond, ze leven in een zekere mate van welvaart en in een gelukkig gezinsverband. Nu komt men in de kringen waar de gezondheid ontbreekt, niet altijd van de hedendaagse welvaart wordt geprofiteerd of waar een van de naaste familieleden stervende is. Men kan dan niet altijd het begrip opbrengen en niet geheel aanvoelen wat er in deze mensen omgaat. De patiënt voelt dit ook zo aan, want de woorden van troost worden dan beantwoord met vragen als: ,,Hebt u ook weleens . . . ?" of ,,Als u er eerst maar eens zo voor komt te staan!"
Wederom wees de heer Kruyswijk er op, dat het werkelijk meebeleven, het innerlijk aanwezig zijn van belang is. Het is tenslotte de unieke situatie van de mens, dat ieder mens anders reageert op de omstandigheden. Zo ook in deze zaken. Iedere man zal anders reageren op het overlijden van zijn echtgenote, omdat die echtgenote op zichzelf anders is dan al die andere echtgenoten en in de tweede plaats, die echtgenote voor die man iets anders betekent, dan welke andere echtgenote voor welke andere man dan ook. Het doet er in wezen dan ook niet zo heel veel toe of wij zelf een dergelijk geval aan den lijve hebben meegemaakt, als waar wij mee geconfronteerd worden, want wij kunnen het mee-beleven, maar door het unieke van de situatie en de personen kunnen wij het niet precies zo mee-maken.

Het menselijk lijden.

Na de lunchpauze hield de C.G.R. d'Angremond een indringend betoog over de vraag hoe de mens zijn lijden verwerkt. Voorshands werd uiteen gezet, dat ieder zijn eigen, specifieke wijze heeft om zijn lijden te verwerken en dat daarom geen eensluidend antwoord te geven is met een goed sluitend schema. Wel wijst spreker op een wijd en zijd verbreide mening, dat lijden en pijn eigenlijk niet behoren voor te komen, dat het zaken zijn die niet bij de mens horen en als een vreemde uitwas bestreden dienen

te worden. Met de heer P. Spigt zou de heer d'Angremond willen pleiten voor „het recht op lijden". (Het Woord van de Week van 3 juli 1960: P. Spigt over „de herovering van het leed"). Daarbij dienen we wel twee vormen te onderscheiden, namelijk het „onnodige" en het „onontkoombare" lijden. Tegen het onnodige lijden zullen we dienen te vechten, omdat het inderdaad een vreemde uitwas is. Onontkoombaar lijden is wezenlijk voor de mens, het hoort bij hem en heeft er recht op. Het is als medelijden in de diepste betekenis van het woord.
Vervolgens dienen we enkele facetten van het lijden te onderscheiden, die ogenschijnlijk niets met ziekenbezoek te maken hebben. Daar is in de eerste plaats de twijfel, die ons behoedt voor verstarring ten opzichte van onszelf en van anderen. Die ons ook behoedt voor conventioneel conservatisme in ons werk, want dat is de dood in de pot.
Een ander facet komt naar voren in de strijd en de nederlagen. Het is gemakkelijk gezegd: leven in strijd om het bestaan. Maar waar wij tekort schieten, ervaren wij de nederlaag die ons pijn doet, lichamelijk of geestelijk. Het is het tekortschieten, wanneer ons kansen voorbij gaan zonder dat we ons de mogelijkheden bewust zijn. Deze facetten van het lijden spelen alle een rol bij uw patiënten, alleen zijn ze zo nauw met elkaar verweven, dat het één onontwarbaar geheel is. Vooral bij de oudere patiënten speelt de neergang van het bestaan in het ouder worden een belangrijke rol. Het is de twist met het lot, met wat men door moet maken. Met zelfbeklag berooft de mens zich van een van zijn wezenlijke mogelijkheden, namelijk de mogelijkheid om er mee te worstelen en te lijden. Aan de aanvaarding van het lot gaat het worstelen vooraf en dan is rustige aanvaarding iets geheel anders dan doffe berusttng.
De vraag is thans, welke onze positie als ziekenbezoekster is. Duidelijk voor iedereen is, dat wij ons er voor moeten hoeden vertegenwoordigsters te zijn van een apparaat. Deze mensen stoten al vaak hun hoofd tegen de muur van „het apparaat". Onze beperktheid is onze machteloosheid. Wij zijn arm, maar bekennen dat ook eerlijk en dat is dan tevens onze rijkdom. Wij staan in solidariteit naast hen met die ene boodschap, 's mensen grootste taak: „zelf doen met vallen en opstaan" — de zieken net zo goed als de ziekenbezoekster. Luisteren met geheel je persoon is meer dan het aanhoren (men zou haast zeggen: aannemen voor kennisgeving). Zó luisteren, wezenlijk er bij zijn, is medemenselijkheid. *Meer* hebben wij beslist niet te bieden, maar *minder* beslist ook niet, aldus de heer d'Angremond.

M.W.V.